МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

І. Ю. Вінник, Д. М. Квашук
П. Я. Пригунов

Оцінка рівня економічної безпеки виробничих підприємств шляхом здійснення її інформаційно-аналітичного забезпечення

(на матеріалах машинобудівних підприємств військово-промислового комплексу)

Монографія

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2015

ББК

Рецензенти: *Т. В. Момот*, д-р екон. наук, проф., зав. каф. фін.-екон. безпеки, обліку та аудиту Харківського нац. у-ту міського господарства ім. О. Бекетова;
В. І. Франчук, д-р екон. наук, проф., проф. каф. фін. та фін.-екон. безпеки Львівського держ. у-ту внутрішніх справ;
І. Д. Якушик, д-р екон. наук, проф., проф. каф. фін. та фін.-екон. безпеки Українського держ. у-ту фін. та міжнар. торгівлі.

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 8 від 28.09.15)
Друкується за рішенням Вченої Ради Інституту права ім. князя Володимира Великого Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 6 від 25.06.15).

Вінник І. Ю., Квашук Д. М., Пригунов П. Я.

Оцінка рівня економічної безпеки виробничих підприємств шляхом здійснення її інформаційно-аналітичного забезпечення (на матеріалах машинобудівних підприємств військово-промислового комплексу) : монографія [І. Ю. Вінник, Д. М. Квашук, П. Я. Пригунов.]; під заг. ред. д-ра екном. наук, проф. Л. В. Гнилицької. — К.: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2015. — с. — Бібліогр. у кінці розд.

ISBN

Монографія присвячена проблемі оцінювання стану економічної безпеки підприємств машинобудування, діяльність яких пов'язана з військово-промисловим комплексом та впливає на стан національної безпеки України, у процесі здійснення інформаційно-аналітичного забезпечення їх економічної безпеки. В роботі запропоновані шляхи оптимізації процесів інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності.

Монографія розрахована на широке коло фахівців: безпекознавців, фінансистів, економістів, керівників підприємств, керівників та працівників підрозділів економічної безпеки, а також викладачів, аспірантів та студентів напрямів підготовки та спеціальностями «Економіка і підприємництво», «Менеджмент організації та адміністрування», «Управління фінансово-економічною безпекою».

ББК

© І. Ю. Вінник, Д. М. Квашук, П. Я. Пригунов, 2015
© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2015
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2015

ISBN

ЗМІСТ

ВСТУП 5

Розділ І. **Інформаційно-аналітичне забезпечення економічної безпеки виробничих підприємств як об'єкт наукових досліджень**..... 8

1.1 Теоретичні та методичні основи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності .....

1.2 Ризики підприємницької діяльності в системі забезпечення економічної безпеки виробничих підприємств .....

1.3 Міжнародний досвід використання інструментів конкурентної розвідки при здійсненні інформаційно-аналітичного забезпечення безпеки підприємств .....

1.4 Сутність досліджень інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки промислових підприємств в Україні.....

Розділ ІІ. **Специфіка діагностування стану інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки машинобудівних підприємств** .....

2.1 Специфічність діяльності та аналіз основних показників економічної безпеки машинобудівних підприємств .....

2.2 Аналіз впливу ключових факторів на економічну безпеку машинобудівних підприємств .....

2.3 Сучасні підходи до визначення комплексної оцінки загроз діяльності машинобудівних підприємств .....

Розділ ІІІ. **Шляхи удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки машинобудів-них підприємств військово-промислового комплексу**.....

3.1 Впровадження системи показників економічної без пеки для вітчизняних машинобудівних підприємств, які входять до військово-промислового комплексу.....

3.2 Моделювання інформаційно-аналітичного забез печення економічної безпеки машинобудівних підприємств в умовах посилення глобалізації та інтеграційних процесів.....

3.3 Впровадження організаційних технологій в інформаційно-аналітичне забезпечення економічної безпеки машинобудівних підприємств.....

ВИСНОВКИ.....

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ .....

ДОДАТКИ.....

ВСТУП

Безпека сучасного підприємства в умовах переходу суспільства від індустріального до інформаційного залежить від багатьох чинників як зовнішніх, так і внутрішніх, які впливають на його сталий економічний розвиток.

В основі вирішення проблем економічної безпеки лежать оптимальні управлінські рішення щодо забезпечення належного її стану, які необхідно приймати на основі реальних інформаційних показників. Певним чином ці показники відображають стан захищеності підприємства в умовах загроз, ризиків та небезпек, оскільки вирішення нагальних потреб підприємства в сучасних умовах потребує значної інформаційної підтримки. Механізми протидії загрозам та ризикам мають бути превентивного характеру, тому що загрозу легше попередити, ніж потім ліквідовувати її наслідки. Це певною мірою стосується підприємств машинобудування.

Машинобудування як вид економічної діяльності представляє стратегічно важливий інтерес для країни, оскільки від її промислового потенціалу залежить рівень економічного зростання та конкурентні позиції на світовому ринку. Окрім того, більшість машинобудівних підприємств входить до військово – промислового комплексу і від їх діяльності залежить постачання сучасного озброєння та техніки для оборони України. Тобто від економічної безпеки машинобудівних підприємств залежить і економічна безпека держави. Водночас забезпечення належним чином інформаційної підтримки стратегічних рішень у сфері економічної безпеки істотно знизить впливи негативних факторів на діяльність машинобудівних підприємств як з боку зовнішнього, так і внутрішнього середовища.

Зазначене потребує створення надійної та своєчасної системи інформаційно-аналітичного забезпечення, шляхи до оптимізації якого представляють низку нерозв'язаних загальнонаукових питань.

Напрацювання в напрямі вирішення цієї проблеми відображені у Стратегії сталого розвитку "Україна 2020", затвердженої Указом Президента України № 5/2015 від 12.01.2015 р. та Державній програмі активізації розвитку економіки України на 2013–2014 роки, де визначено необхідні кроки щодо модернізації економіки країни, починаючи з розвитку промислового потенціалу, інноваційної сфери, сфери науки та освіти.

Попри значну кількість наукових досліджень проблема забезпечення економічної безпеки підприємств залишається об'єктом розробок багатьох вчених. Вивченням цієї проблематики займалися такі вітчизняні науковці:

О. Ареф'єва, В. Безбожний, І. Білоусова, І. Бінько, А. Деревицький, А. Доронін, О. Жук, С. Ільшенко, Г. Єфімова, О. Кириченко, В. Крутов, Т. Кузенко, І. Кузнецов, В. Ліпкан, О. Ляшенко, В. Мартинюк, І. Нагорна, І. Отенко, С. Покропивний, П. Пригунов, Н. Прус, Н. Чопко. Серед зарубіжних дослідників цю проблему розглядали: Я. Гордон, М. Портер, А. Сливоцький. Безпосередньо процес інформаційно-аналітичної діяльності досліджували вчені: М. Зубок, П. Конотопов, Ю. Курносов, Т. Ткачук. Дослідження ризиків та небезпек для підприємства детально відображено у працях І. Бланка, Л. Гнилицької, А. Головача, І. Дмитрієва, В. Захожая, Л. Інжинова, О. Перевалова, О. Шапкіна, В. Шапкіна.

Враховуючи достатню кількість наукових досліджень проблема інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємств потребує подальшої уваги. Не повною мірою висвітлено прикладні аспекти інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки машинобудівних підприємств. Також потребує постійної уваги питання щодо удосконалення механізмів визначення показників стану економічної безпеки машинобудівних підприємств. Майже відсутні дослідження процесів взаємодії між суб'єктами забезпечення економічної безпеки на мікро- та макрорівнях економіки.

При проведені досліджень та підготовці монографії її авторами було використано тільки відкриті джерела інформації. Автори розуміють, що специфіка та технології діяльності

машинобудівних підприємств військово-промислового комплексу України, їх основні показники та результати є об'єктами промислового та військового шпигунства не тільки з боку Російської Федерації.

Дослідження були проведені протягом 2009–2013 років, обробка результатів завершена у листопаді 2014 року. За матеріалами досліджень у березні 2015 року була захищена відповідна дисертаційна робота.

Дослідження 2014–2015років, які стосуються діяльності українських машинобудівних підприємств військово-промислового комплексу в умовах гібридної війни мають закритий характер і не підлягають публікаціям у відкритих джерелах, але продовжують бути об'єктом наукових досліджень.

Розділ 1

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВИРОБНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1.1 Теоретичні та методичні основи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності

Економічна безпека машинобудівних підприємств в умовах глобалізації та інтеграції до світового співтовариства постає ключовою потребою економічних суб'єктів у процесі задоволення своїх інтересів. При цьому відбувається взаємний вплив як зовнішнього середовища на підприємство, так і підприємства на зовнішнє середовище.

Саме зовнішнє середовище визначає межі, в яких працює під-приємство, а підприємство, своєю чергою, будує стратегію пристосування до цих вимог.

Також ефективність господарської діяльності машинобудівних підприємств виражається в кількісних показниках виробничих потреб, які диктують необхідні зміни в економічній політиці держави. Ефективність її економіки залежить від результативної діяльності машинобудівних підприємств, з чого випливає, що від економічної безпеки машинобудівних підприємств залежить і економічна безпека держави.

Таким чином, держава повинна забезпечувати умови для стабільного розвитку підприємства, притоку інвестицій, покращання умов праці, матеріально-технічної частини.

Однак в умовах сучасних викликів та змін як у внутрішньому середовищі підприємства, так і на світовій арені, створити умови для успішного розвитку господарської діяльності – завдання вкрай важке. І виконання його залежить, насамперед, від інформаційної складової у процесі забезпечення економіч-

ної безпеки. Хоча такі спроби здійснюються, але нагальний стан проблеми ще потребує доопрацювання.

Так, необхідність вирішення цієї проблеми чітко прописана у Програмі Президента на 2010–2014 рр. [197], де основний вектор інтеграції національної економіки до світових стандартів, спрямований на запровадження інновацій в сфері економіки, створення необхідних для цього передумов за рахунок державних програм щодо стимулювання науково-дослідної діяльності у сфері інформаційних технологій. Кроки по досягненню цієї мети включають і напрями вирішення проблеми щодо інформатизації суб'єктів господарювання на місцях, що, з одного боку, посилить конкуренцію між суб'єктами господарювання, результатом якого буде покращання якості продукції, а з іншого – створить умови для забезпечення економічної безпеки за рахунок інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки машинобудівних підприємств.

У Програмі передбачені ключові проблеми та їх можливі наслідки у разі неналежного розвитку наукового потенціалу в галузі економіки. Як зазначено у Програмі [197], вони полягають у тому, що:

– темпи розвитку науково-технічної та інноваційної сфери не відповідають попиту на передові технології з боку економіки;

– пропоновані наукові результати світового рівня не знаходять застосування в економіці через низьку сприйнятливість підприємницького сектору до інновацій;

– у науково-технічній та інноваційній сфері триває втрата кадрів і скорочення матеріально-технічних засобів.

Наслідкам цього може бути переорієнтація вітчизняної науки на вирішення проблем інноваційного розвитку інших країн та перетворення нашої країни на експортера товарів і послуг з низьким рівнем доданої вартості.

Особливу увагу слід звернути на державну підтримку, визначену цією програмою для машинобудівних підприємств [197].

Розуміння з боку Української держави такої необхідності дає можливість стверджувати, що процес модернізації економіки вже почався, де ключовим напрямом буде створення необхідних умов для забезпечення безпеки машинобудівних підприємств, від яких залежить економічна безпека Держави.

Цей беззаперечний факт підтверджує ряд основних постанов Концепції Національної безпеки України [187], де необхідними умовами розвитку України є забезпечення безпеки в таких сферах, як економічна, екологічна, демографічна, соціальна та оборонна.

Економічну безпеку машинобудівних підприємств, від якої залежить і економічна безпека України, можна вважати основною функцією держави та справою всього українського народу, адже в Конституції чітко зазначено, що "поряд із захистом суверенітету і територіальної цілісності України забезпечення її економічної безпеки є найважливішою функцією держави і справою всього українського народу [158]".

В умовах переходу від індустріального суспільства до інформаційного, процес інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки машинобудівних підприємств постає як найактуальніший.

Передумовами виникнення цієї проблеми стала необхідність у передбаченні можливих втрат на шляху до досягнення мети підприємницької діяльності – отримання прибутку.

Забезпечення економічної безпеки машинобудівних підприємств становить складну багатоцільову систему, структура якої залежить від фінансово-економічного стану підприємства. Її можна забезпечити за умов своєчасного визначення та попередження негативних наслідків з боку загроз, небезпек та ризиків.

Поняття загроза, небезпека та ризик більш детально розглянуті далі. Узагальнено пропонується їх розглядати як можливість певних втрат для підприємства.

Розкриття сутності економічної безпеки та її змісту можна розглянути з позицій наукової дедукції, від загального до окремого.